

Ο Γραμματισμός στην πρώιμη παιδική ηλικία: διερευνώντας τις ιδέες των παιδιών (και τις αντιλήψεις και πρακτικές των εκπαιδευτικών)

- Προσδοκίες από το μάθημα....
(σημειώστε....)

- Ας γνωριστούμε...
- Πείτε στη διπλανή σας μια εμπειρία σας θετική ή αρνητική σχετική με το γραπτό λόγο στο σχολείο...

Σκοπός του μαθήματος είναι η εξοικείωση των φοιτητριών/των με την έννοια και τις πρακτικές γραμματισμού, ως κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου.

Στο πλαίσιο του μαθήματος αξιοποιούνται ερευνητικά δεδομένα και αναλύονται πρακτικές που γραμματισμού σε επίπεδο οικογένειας και σχολείου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά νοηματοδοτούν το γραπτό λόγο και οικοδομούν εξελικτικά τη σχέση τους με την ανάγνωση και τη γραφή, καθώς και στα μεθοδολογικά εργαλεία που επιτρέπουν τη διερεύνηση αυτής της σχέσης.

Πιο αναλυτικά, στο μάθημα θα παρουσιαστούν οι θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας του γραμματισμού και οι διαφορετικές πτυχές του γραμματισμού ως κοινωνικο-πολιτισμικού φαινομένου. Θα εξεταστούν επίσης οι νέες οπτικές του γραμματισμού, η έννοια των πολυγραμματισμών στην εποχή των ΤΠΕ και οι πρακτικές γραμματισμού στο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην εξελικτική πορεία των μικρών παιδιών κατά την οικοδόμηση του γραπτού λόγου.

Για όλα αυτά τα θέματα οι φοιτήτριες/τές θα έρθουν σε επαφή με θεωρητικά κείμενα και σχετικές έρευνες. Προκειμένου οι φοιτήτριες/ές να σχεδιάσουν και να εκπονήσουν μια δική τους μικρή έρευνα (με αξιοποίηση στοιχείων κλινικής συνέντευξης), θα παρουσιαστούν ερευνητικά εργαλεία για τη διερεύνηση των ιδεών που διαμορφώνουν τα παιδιά για την ανάγνωση και τη γραφή.

- Οι φοιτήτριες/ές στο πλαίσιο του μαθήματος θα αξιοποιήσουν το μεθοδολογικό εργαλείο της **παρατήρησης** και θα εξασκηθούν στη διαμόρφωση **ημιδομημένων συνεντεύξεων**, στην υλοποίηση και ανάλυσή τους, Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις θα γίνουν:

α) σε εκπαιδευτικούς και θα αφορούν τις αντιλήψεις τους και τις πρακτικές γραμματισμού που αξιοποιούν στην τάξη τους και

β) σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (είτε ατομικά είτε στο πλαίσιο εκπαιδευτικών παρεμβάσεων στην τάξη) και θα αφορούν τις αντιλήψεις τους για τη γραφή.

Για την αξιολόγηση του μαθήματος οι φοιτήτριες/τές θα εκπονήσουν **μικρές ατομικές εργασίες** (μελέτη άρθρων/κειμένων και απάντηση σε συγκεκριμένα ερωτήματα, κείμενα σχετικά με τις βιωμένες τους εμπειρίες ως αναγνωστών/στριών) και **μία ομαδική** (σε ομάδες των 2-3 ατόμων). Η ομαδική εργασία θα περιλαμβάνει παρατήρηση του πλαισίου της τάξης, συνέντευξη με τον/την εκπαιδευτικό αναφορικά με τις πρακτικές και τις αντιλήψεις του/της για την ανάγνωση και τη γραφή) και ατομικές συνεντεύξεις ή /και παρεμβάσεις με παιδιά. Για την ανάλυση των κειμένων αλλά και για τον σχεδιασμό και την ανάλυση των συνεντεύξεων θα πραγματοποιούνται εποπτείες.

- Οι φοιτήτριες/ές θα επισκεφθούν για 3-4 φορές μια τάξη νηπιαγωγείου, προκειμένου να συλλέξουν το υλικό τους (τόσο με τους/τις εκπαιδευτικούς όσο και με τα παιδιά).

- Θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας του γραμματισμού
- Ορισμοί του γραμματισμού/Πτυχές του γραμματισμού: ο γραμματισμός ως κοινωνικοπολιτισμικό φαινόμενο

- Σκεφτείτε ορισμούς και συνώνυμα της λέξης γραμματισμός.

- Η λέξη γραμματισμός (literacy) εμφανίζεται σε κείμενα από το 1924 και μετά (κυρίως αγγλόφωνα).
- Στην ελληνική βιβλιογραφία εμφανίστηκε σχετικά πρόσφατα (Χατζησαββίδης, 2007)

Αντιθετικές θέσεις

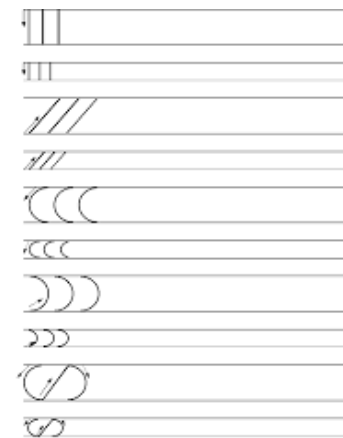
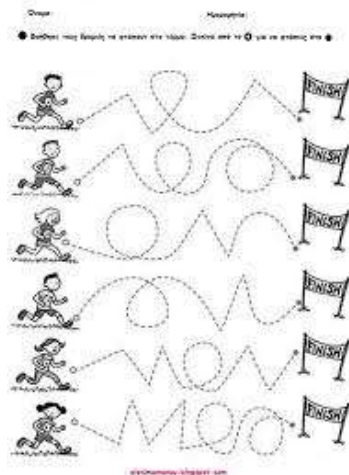

1.Ο γραμματισμός ως δεξιότητα ή σύνολο δεξιοτήτων.

- Αυτή η άποψη επηρέασε για καιρό τα ΑΠ. Οι δεξιότητες αυτές διατάσσονται σε επίπεδα (προ-αναγνωστικές– αναγνωστικές- κατανόησης κλπ)
- Ο γραμματισμός είναι μια ψυχολογική μεταβλητή που μπορεί να μετρηθεί και να αξιολογηθεί (Π.χ. τεστ ανίχνευσης αναγνωστικής ικανότητας)

- Με αυτή την προοπτική η εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής μετασχηματίζεται σε ένα ζήτημα τεχνικής (μηχανισμός κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης)/αποπλαισιωμένη γνώση
- Ποιες δραστηριότητες;

- (πχ. αντίληψη εξάσκησης σε προγραφικές και προαναγνωστικές δραστηριότητες)

- Αναλφάβητος

οργανικός αναλφαβητισμός= η παντελής ή σε μεγάλο βαθμό άγνοια γραφής και ανάγνωσης, οργανικά αναλφάβητοι: εκείνοι που δεν διδάχθηκαν ποτέ γραφή και ανάγνωση, άρα δε φοίτησαν ποτέ στο σχολείο (UNESCO)

2. Ο λειτουργικός γραμματισμός

Η βασική γνώση και οι δεξιότητες που σχετίζονται με ανάγνωση και γραφή που καθιστούν ικανό ένα άτομο να εμπλακεί σε όλες εκείνες τις δραστηριότητες που απαιτούν γραμματισμό προκειμένου να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην ομάδα ή στην κοινότητά του και οι οποίες του δίνουν τη δυνατότητα να συνεχίζει να τις χρησιμοποιεί με στόχο την προσωπική του ανάπτυξη και την ανάπτυξη της κοινότητάς του (Unesco 1962).

Ποιες δραστηριότητες?

- Εστίαση στη χρήση της γλώσσας για την ανταλλαγή νοημάτων σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις.
- Επικοινωνιακή προσέγγιση /κειμενικά είδη και σταθερά χαρακτηριστικά τους/κειμενοκεντρικές πρακτικές (βλ. σχολικά βιβλία Δημοτικού)

Λειτουργικός γραμματισμός: Γραμματισμός Δράσης

Αν η διδασκαλία του γραμματισμού περιοριστεί στο γραμματισμό δράσης, υπάρχει ο κίνδυνος να περιοριστεί η γλωσσική διδασκαλία στην αναπαραγωγή από μέρους των μαθητών επιλεγμένων μοντέλων λόγου.

Αντίθετα: Αξιοποίηση πλαισιωμένης αντίληψης του λόγου

- **λειτουργικός αναλφαβητισμός**= η ελλιπής γνώση της μητρικής γλώσσας (λεξιλογίου, γραμματικής κλπ.) που μειώνει την ικανότητα και την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας, λειτουργικά αναλφάβητοι: εκείνοι που έχουν διδαχθεί γραφή και ανάγνωση, αλλά στη συνέχεια δεν καλλιέργησαν αυτές τις γνώσεις, με αποτέλεσμα να ατονήσουν και να ξεχαστούν / το αντίθετο είναι ο εγγραμματισμός: η δεξιότητα του ατόμου να διαβάζει, να κατανοεί και να συνθέτει κείμενα (UNESCO)

- **Ο ορισμός της UNESCO (27.11.1978)** που αποδέχεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1987) κατατάσσει ως «αναλφάβητα τα άτομα που δεν είναι ικανά να διαβάσουν και να γράψουν κατανοώντας μια απλή και σύντομη έκθεση γεγονότων σχετική με την καθημερινή τους ζωή». Δεν έχουν δυνατότητα να γράψουν μία επιστολή, να συμπληρώσουν ένα έντυπο, να διαβάσουν ένα λογαριασμό ή έναν τηλεφωνικό κατάλογο. Μορφές αναλφαβητισμού είναι: **α.** Ο οργανικός αναλφαβητισμός ορίζεται ως πλήρη στέρηση στοιχειωδών γνώσεων γραφής, ανάγνωσης, βασικών αριθμητικών πράξεων και κατανόησης απλών μορφών προφορικού λόγου σε θέματα της καθημερινής ζωής. **β.** Ο λειτουργικός αναλφαβητισμός ορίζεται ως απώλεια της ικανότητας ενός ατόμου, που έχει παρακολουθήσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, να κατανοεί με επάρκεια τον προφορικό και γραπτό λόγο, να διατυπώνει με **σαφήνεια** την σκέψη του, να κάνει **αφαιρετικούς συνειρμούς**, να αναπτύσσει κριτική σκέψη, να εκμεταλλεύεται ευκαιρίες για βελτίωση των γνωστικών του δεξιοτήτων κ.λ.π. (ΕΕΚ, UNESCO, 1987).

Επαναπροσδιορισμός του γραμματισμού και του εγγράμματου πολίτη

- Γραμματισμός δε σημαίνει πια αλφαριθμητισμός.
- Δε σημαίνει ούτε ικανότητα / δεξιότητα αποτ
ελεσματικής χρήσης του λόγου.
- Κάθε εποχή καθορίζει το γραμματισμό και τον
εγγράμματο πολίτη.
- Η εκάστοτε αντίληψη έχει
επίδραση στη γλωσσική διδασκαλία, εφόσον
εκεί διδάσκεται ο γραμματισμός.

3. Κριτικός ή στοχαστικός Γραμματισμός

Ο γραμματισμός αναφέρεται «στην ακρόαση, στην ομιλία, στην ανάγνωση, στη γραφή και στην κριτική σκέψη. Περιλαμβάνει την πολιτισμική γνώση που καθιστά ικανό έναν ομιλητή, συγγραφέα ή αναγνώστη να αναγνωρίζει και να χρησιμοποιεί την κατάλληλη γλώσσα σε διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις.....

Στόχος είναι ένας ενεργητικός γραμματισμός, που θα επιτρέπει στους ανθρώπους να χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να αυξήσουν την ικανότητά τους να σκέφτονται, να δημιουργούν και να αμφισβητούν,
έτσι ώστε να συμμετέχουν αποτελεσματικά στην κοινωνία »
(Αυστραλιανό Συμβούλιο για το Γραμματισμό Ενηλίκων, δεκαετία 1990)

Έμφαση στους κοινωνικούς στόχους και στα συμφραζόμενα, δεν τα θεωρεί δεδομένα, αλλά τα υποβάλλει σε κριτική ανάλυση την οποία θεωρεί απαραίτητο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Έτσι, συνδέεται με τη χειραφέτηση, σύμφωνα με τον P. Freire. Γι' αυτόν βασικός στόχος του γραμματισμού είναι να χειραφετήσει τους ανθρώπους καθιστώντας τους ενεργούς κριτές της κοινωνικής πραγματικότητας γύρω τους (Freire & Macedo 1987).

Κριτική σκέψη και κοινωνική δράση συνιστούν τα δύο βασικά δομικά συστατικά του κριτικού γραμματισμού.

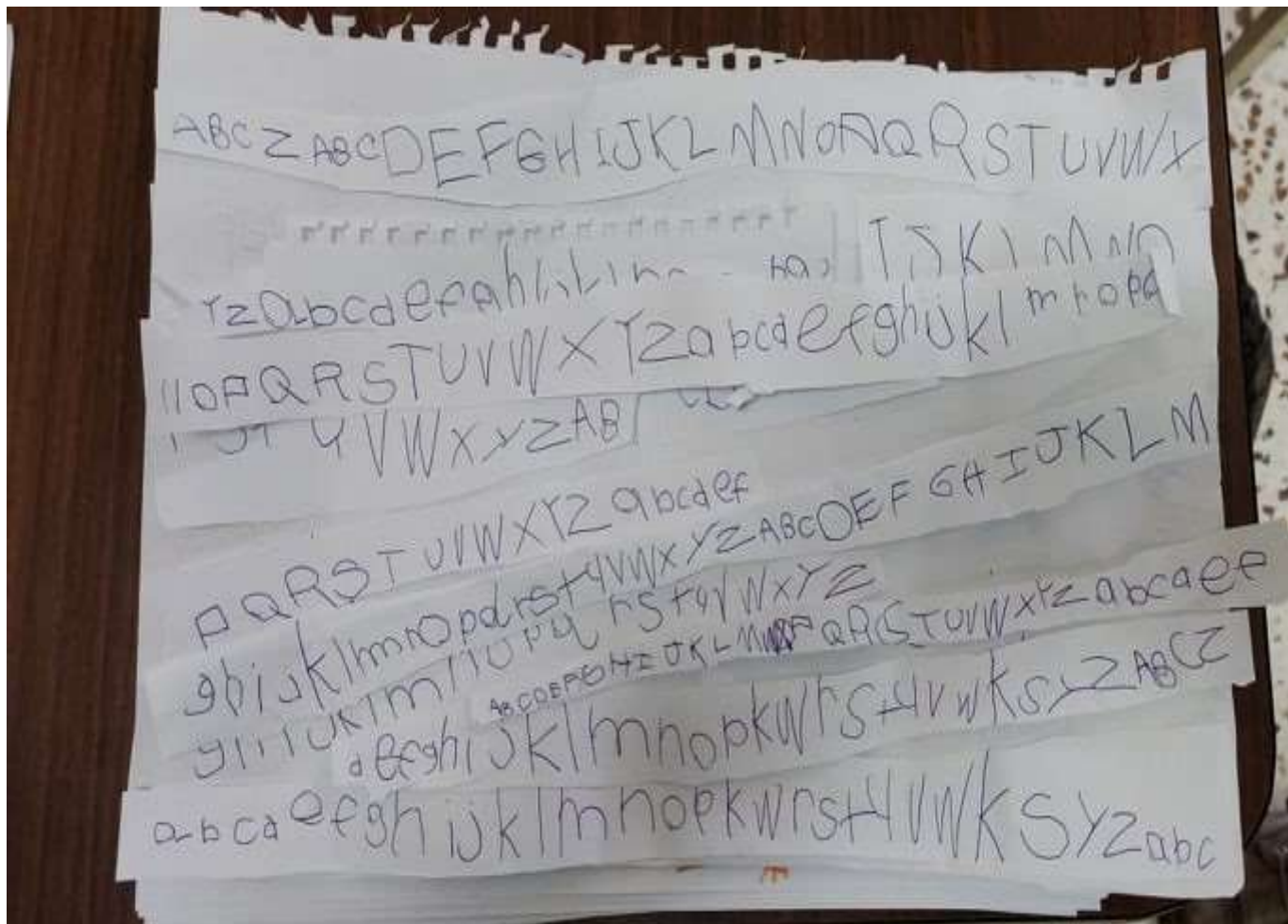
Γλωσσικός γραμματισμός

- Ικανότητα κατανόησης του νοήματος των λέξεων
- Ικανότητα κατανόησης του νοήματος των κειμένων
- Ικανότητα της κατανόησης των νοημάτων που βρίσκονται δίπλα και πέρα από τις λέξεις των κειμένων
- Η γνώση της κοινωνικής πρακτικής που αντιπροσωπεύει κάθε κείμενο

- Η ικανότητα διαισθητικής ή συνειδητής κατανόησης του είδους λόγου στον οποίο ανήκει ένα κείμενο
- Η ικανότητα της ένταξης του κειμένου στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο παράγεται
- Η ικανότητα αντίδρασης στα νοήματα του κειμένου
- Η ικανότητα παραγωγής κειμένων

- Το κείμενο δεν αποτελεί ένα προϊόν με δοσμένα και αδιαπραγμάτευτα νοήματα. Εμπεριέχει προθέσεις δημιουργού και νοηματοδοτείται υποκειμενικά από τους αναγνώστες.

Ερωτήματα....

1^η ατομική εργασία

- Καταγράψτε την εμπειρία που αφηγηθήκατε στην τάξη
- Γράψτε σε μια σύντομη παράγραφο πώς μάθατε να γράφετε και να διαβάζετε
- Σκεφτείτε 3 εκπαιδευτικές συνθήκες που βιώσατε ως μαθήτριες ή φοιτήτριες σε σχέση με τον γραμματισμό και προσπαθήστε να τις εντάξετε στις παραπάνω προσεγγίσεις γραμματισμού.

- <https://www.youtube.com/watch?v=meLQQW24DJQ>
- <https://www.youtube.com/watch?v=ar1dIELCb68&t=55s>
- <https://www.youtube.com/watch?v=KL-r2AKdfRQ>